Třešeň ve směsi s výchovnými dřevinami.
Foto: Veronika Lukášová

OBNOVA A PRINCIPY PĚSTOVÁNÍ TŘEŠNĚ PTAČÍ

Oldřich Mauer, Kateřina Houšková

V současnosti je v porostech České republiky třešeň ptačí dřevinou vtroušenou, zpravidla málo kvalitní. Tento příspěvek shrnuje informace o zakládání, výchově a ochraně porostů třešně ptačí s tím, že cílem jejího pěstování by měly být kvalitní porosty s vysokým podílem cenných výřezů. Toho lze dosáhnout do 80 let věku porostu, kdy třešně mají minimálně 50 cm silný, rovný kmen. Při zakládání porostů a výchově je však třeba dbát určitých pravidel, neboť třešeň není pěstebně jednoduchý strom.

PROBLEMATICKÉ ASPEKTY PĚSTOVÁNÍ TŘEŠNĚ PTAČÍ

Třešeň ptačí (*Prunus avium* /L./ L.) je výrazně světlomilný druh, který jen v nejútlejším mládí snáší pouze krátkodobý boční zástin. Z tohoto důvodu musí být vždy v úrovni a nadúrovni porostu. Jakmile poklesne i do slabší podúrovně, výrazně chřadne, což ztěžuje pěstování třešně ve standardních smíšeným porostech. Technická zralost třešně je navíc v cca 50–80 letech a další dřeviny ve směsích mají zralost až 2x delší. Je to strom s dosti rovným kmenem a velmi košatou korunou. Bez výrazného bočního tlaku nebo vyvětvování vytváří velmi nízko nasazenou a širokou korunu. Na osluněném kmeni se rychle a hojně tvoří boční výhony (vlky), zaschlé větve se na kmeni drží i desítky let a výrazně znehodnocují technickou kvalitu dřeva. V mládí je třešeň až extrémně rychle rostoucí dřevinou, která nesmí být v korunové vrstvě nikdy omezována. Pro období pozdějších probírek, kdy ji ostatní dřeviny ve směsi dohánějí a předhánějí ve výškovém přírůstu, musí vytvořit dostatečný vývojový předstih ve výšce a mohutnosti koruny. Naprosto zásadní-

mi aspekty pěstování třešně proto jsou velmi pečlivá a kvalitní obnova, pečlivá a intenzivní výchova a vhodný genetický původ. V současných porostech je třešeň neznámého genetického původu, a proto ji jako zdroj reprodukčního materiálu nelze vždy doporučit.

OBNOVA POROSTŮ TŘEŠNĚ PTAČÍ

Třešeň lze přirozeně zmlazovat, i když velmi problematicky. Přirozená obnova se nejčastěji objevuje tam, kde došlo k výraznému narušení porostního zápoje (nebo na okrajích porostů), při jeho opětovném vyrovnání vykazují semenáčky stagnaci v růstu a rychlý úhyn. Dojde-li v krátké době ke zmýcení porostu (do tří let), mohou semenáčky odrůst. Růstový předstih po předchozím útlaku však většinou nedává záruku vzniku kvalitního kmene. Třešeň se zmlazuje i pod clonou porostu, ale semenáčky zde nejpozději do tří let odumírají. Přirozenou obnovu lze využít při silné úrodě, na vhodné půdě a osluněných místech, před opadem je nutné realizovat silný zásah proti buřeni a skarifikaci půdního povrchu (lze i po opadu, může vyvolat přeležení). Přirozenou obnovou lze však vypěstovat třešeň pouze vtroušeně, s nejistou kvalitou.

Reprodukční materiál pro umělou obnovu třešně lze odebírat pouze ze selektovaných zdrojů (cílově ze zdrojů testovaných). V ČR bylo založeno několik semenných sadů. Při fenotypovém výběru vhodných stromů (mimo kvalitu produkce a zdravotní stav) je třeba vybírat ty, které mají vysoko nasazenou korunu, jemné větvení, koruna má jasný přímý kmen a tvorbou vlků trpí minimálně.

Výsadbyschopný sadební materiál se nejčastěji pěstuje generativně z pecek. Generativně množený sadební materiál po výsadbě velmi rychle přirůstá (roční přírůst až 1 m). Podle místa výsadby, ale zejména podle výšky okolní buřeně nebo jiných stromů v okolí se užívají jednoletky, dvouletky (převážně prostokořenné) i poloodrostky (převážně krytokořenné). Je třeba, aby sadební materiál měl velký kořenový systém, upřednostňují se převážně semenáčky před sazenicemi. Třešeň před výsadbou i při výsadbě nesnáší mechanické zkrácení kořenů, po mechanickém poškození následuje rychlá hniloba kořenů. V provozním měřítku se užívá i sadební materiál vypěstovaný technologií *in vitro*. Jde o sadební materiál krytokořenný, který se svým růstem vyrovná sadebnímu materiálu generativního původu.

Třešeň po výsadbě trpí konkurencí buřeně, škodami zvěří a myšovitými, pozdními a časnými mrazy a při poranění kořenového systému hnilobami kořenů. Výsadbě je třeba věnovat větší pozornost a péči než u běžných dřevin. Buřeň konkuruje třešni v oblasti nadzemní části i kořenového systému, proto musí být její vliv výrazně minimalizován. Vhodná je celoplošná příprava stanoviště chemicky nebo orbou. Pásovou orbu je vhodné realizovat při schematické výsadbě třešně v řadách. Prostokořenný i krytokořenný sadební materiál se vysazuje zásadně jamkovou sadbou. Sadba je úrovňová, třešeň se při sadbě neutápí. Kořenový bal krytokořenného sadebního materiálu se přehrnuje půdou. Velikost jamky má být větší, než je velikost kořenového systému (kořenového balu). Při výsadbě do zabuřenělých ploch se prokopává jamka 60x60 cm. Výška vysazovaných třešní je limitována výškou buřeně (či okolních stromků) – třešeň musí být vždy vyšší. Při výsadbě sadebního materiálu nižšího je nutné v okolí stromků buřeň zcela odstranit. Po výsadbě je vhodné realizovat startovací hnojení a je nutné výrazně tlumit růst buřeně, a to až do doby, kdy buřeň ustoupí vlivem vytvořeného porostního zápoje. Třešeň lze vysazovat na jaře a na podzim, zejména u prostokořenného sadebního materiálu je vhodnější výsadba jarní, přičemž sadební materiál nesmí být narašený.

PRINCIPY PĚSTOVÁNÍ TŘEŠNĚ PTAČÍ

Pokud chceme dosáhnout v 50–60 letech průměru kmene $d_{1,3}$ alespoň cca 50 cm, musí koruna zaujímat asi 2/3 a čistý kmen 1/3 výšky mýtního stromu. Bez výrazného výchovného zásahu třešeň tvoří korunu ve výšce zhruba dvou metrů. Dále se na kmeni vytváří tři zóny:

- zóna zdravých větví (vždy v horní části koruny),
- zóna mrtvých větví (u nepěstovaných stromů je nejdelší),
- zóna bez větví.

Mrtvé větve se tvoří velmi záhy, neopadávají a vydrží v koruně i několik desítek let. Principiálně lze proto pěstování třešně rozdělit do dvou fází.

Standardně vyvětvovaná třešeň. Foto: Oldřich Mauer

1. fáze – pěstování dlouhého kmene bez suků

Smyslem je zajistit čištění kmene uměle – vyvětvováním – a částečně i přirozeně – tlakem výchovné dřeviny. Naprosto rozhodující (nejúčinnější) je umělé vyvětvování. I když je popsáno více technik vyvětvování, nejefektivnější je technika následující:

- s vyvětvováním začít cca čtyři roky po výsadbě (někteří autoři doporučují dobu, kdy se objeví suché větve, jiní, kdy $d_{1,3}$ kmene je přes 10 cm),

VOLBA VÝCHOVNÉ DŘEVINY

Vzhledem k tomu, že výchovná dřevina může zpočátku ploše tvořit daleko větší podíl než plocha třešně, je někdy nazývána i dřevinou výplňovou. Při volbě výchovné dřeviny musí být splněny dvě podmínky: zpočátku musí výchovná dřevina stačit růstu třešně, ale nikdy ji v pozdějším věku nesmí předrůstat, třešeň se nikdy nesmí dostat do podúrovně. Proto se jako výchovná dřevina nehodí douglaska a topol, neboť třešeň vždy předrůstají. Ve zcela optimálních podmínkách pro růst třešně může podmínky dřeviny výchovné splnit pouze jasan, javor a modřín. V případě, že třešeň není vysazována ve zcela optimálních podmínkách a nemáme patřičné zkušenosti s růstem třešně na daných stanovištích, je vhodné předem nahlédnout do růstových tabulek a vzájemně porovnat růstovou dynamiku třešně a zvolené výchovné dřeviny.

Rozdíl v tloušťce kmene dubu zimního (vlevo) a třešně ptačí (vpravo) ve smíšeném 19letém porostu. Foto: Oldřich Mauer

- při vyvětvování ponechat vždy pouze dva zelené přesleny (první vyvětvování lze stejně jako u topolů realizovat i vyvětvováním „na špičák", odstraní se všechny větve),
- vyvětvování se opakuje každé dva roky až do požadované výšky (délky) bezsukatého kmene. Minimální délka vyvětvovaného kmene je 6 m (doba vyvětvování cca 10 let), maximální délka je 15 m (doba vyvětvování je až 20 let).

V případě, že vyvětvování bude zastaveno, třešeň okamžitě nasazuje korunu z velmi silných větví, přičemž koruna téměř nikdy není tvořena jednou průběžnou osou. V případě, že během péče o kmen dojde k narušení terminálního výhonu, se rozhodující postavení budou snažit zaujmout boční větve. Ani nejvitálnější a nejsilnější větev však již nevyrovná zvlnění kmene. Nejvhodnější dobou vyvětvování je druhá polovina jara. Rány se rychle zacelí, je téměř dokončen tohoroční přírůst, do konce vegetačního období třešeň zregeneruje. Tloušťka ořezávaných větví by neměla přesáhnout cca 3 cm.

Počet vyvětvovaných stromů odvisí od počtu třešní v porostu a jejich rozmístění. Plocha koruny v mýtní zralosti má průměr kolem 16 m. Při jednotlivém smíšení ve velkých rozestupech (třešeň je vtroušená) vyvětvujeme každý strom. Při hloučkových a řadových výsadbách zpočátku vyvětvujeme minimálně 2x větší počet stromů, než bude počet stromů v mýtní zralosti, později tento počet spolu s rozestupem snižujeme na počet cílových stromů. Konečné rozhodnutí o výběru cílových stromů má padnout při výčetní tloušťce asi 15 cm. Spolu s umělým vyvětvováním je nutné zajistit působení výchovné dřeviny, která má dvě funkce – tlačit korunu třešně do větších výšek a zajistit krytí kmene třešně před přímým slunečním zářením. Osvětlené kmeny tvoří rychle a ve velkém množství vlky. Tyto kmenové výstřelky je nutno odstraňovat při každém vyvětvování. V době vyvětvování snese koruna třešně i menší boční tlak výchovné dřeviny, ta však musí být maximálně v mírné podúrovni a nesmí pronikat do koruny třešně.

2. fáze – pěstování koruny

V další fázi výchovy musíme zajistit, aby kmen ztloustl. Děje se tak uvolňováním a péčí o korunu. Obecně platí zásada – okolní stromy se nesmí dotýkat koruny třešně a musí být v podúrovni. I když jsou zpracována schematická pravidla výchovy – odstraňují se vždy všechny stromy do vzdálenosti $d_{1,3}$ kmene třešně x 25 (vše v cm), běžně se v praxi postupuje i tak, že se odstraňují všechny stromy, které se dotýkají koruny třešně, + 3 až 5 dalších stromů. Vytvořením velké koruny rychle tloustne i kmen, jeho roční tloušťkový přírůst může být i přes 1 cm (neměl by klesat pod 0,6 cm). Velikost ročního tloušťkového přírůstu je indikátorem úspěšnosti pěstování. V optimálních podmínkách lze proto v padesáti letech vypěstovat kmen o tloušťce až 60 cm. Čím jsou podmínky pro růst třešně horší, tím je menší roční přírůst a stejných dimenzí kmene může třešeň dosáhnout až v cca 80 letech. V první polovině obmýtí nemá interval pěstebního zásahu překročit tři roky, později pět let. Podrost je vždy ponecháván, brání tvorbě vlků.

Třešeň ptačí lze pěstovat ve směsích. V případě, že třešeň bude dřevinou vtroušenou nebo její zastoupení v cílové skladbě dřevin nepřesahuje cca 50 %, do uměle nebo přirozeně založené kultury výchovné dřeviny v pravidelných rozestupech vysadíme třešeň. Třešeň nelze dobře pěstovat jako monokulturu – třešně se nesmí větvemi navzájem dotýkat. V případě, že třešeň bude dřevinou hlavní, provozně nejjednodušší je způsob, kdy mezi řady vysázených třešní (vzdálenost řad 16 m, rozestup v řadě 2 m) je v řadách vysázena výchovná dřevina. Třešeň lze pěstovat i v plantážích, ve středním (i nízkém) lese a v dvoumýtných porostech.

ZÁVĚREM

V článku popsaný postup zakládání a výchovy porostů má jeden cíl – vypěstovat rovný, silný kmen bez suků (je žádoucí i žluté zbarvení dřeva s malým podílem běli). Již delší dobu je po těchto výřezech velká poptávka. Mimo popsaný způsob využití má pochopitelně třešeň využití širší – dřevina estetická, plodonosná, pro včely, krajinotvorná, uplatnění může mít i při zalesňování zemědělských půd a na některých typech rekultivací, výrazně se může její podíl zvýšit i při prohlubující se změně klimatu, pochopitelně nahrazuje dosud užívané tropické dřevo.

Příspěvek vznikl za finanční podpory projektu OJ1520298 „Optimalizace využití melioračních a zpevňujících dřevin v lesních porostech".

Autoři:
Prof. Ing. Oldřich Mauer, DrSc.
Ing. Kateřina Houšková, Ph.D.
LDF MENDELU v Brně
E-maily: omauer@mendelu.cz, katerina.houskova@mendelu.cz